
Visättra

Kulturmiljöanalys

2022-03-11 / White arkitekter AB

white

Innehåll

INLEDNING	4
HISTORIK	9
KARAKTÄRISERING OCH VÄRDERING	18
MÖJLIGHETERNAS RUM	44
KÄLLOR	46

Objekt	Beställare	Bilder	Ansvarig	Handläggare	Medverkande
Objekt: Visättra	Huddinge kommun	Omslagsbild: Flygfoto av området från 1975. s 2: Satelitbild av området från 2020. Källa: Kartbild.om	Annika Andersson <i>Bebyggelseantikvarie</i> White Arkitekter AB Östgötagatan 100, Stockholm Tel. +46 8 402 26 33 annika.andersson@white.se	Maria Ros <i>Bebyggelseantikvarie</i>	Paulina Virta <i>Byggnadsantikvarie</i>
Kommun: Huddinge		Samtliga fotografier är tagna av White arkitekter om inte annat anges. Bilder från white arkitekter är upphovsrättskyddade och får endast användas efter tillstånd från det aktuella uppdragets uppdragsledare.			
Landskap: Södermanland					
Län: Stockholms län					

- Beteckningar**
- Linje belägen 3m utanför det område försäkrat avser
  - Öppnsvartens eller annan områdesgräns
  - Bestämmelsegräns
  - Gränslinje ej avsedd att fastställas
  - Illustrationslinje ej avsedd att fastställas
  - Område för bostadsområde
  - allmänt bostadsområde
  - garageområde
  - trafikstation
  - som inte får bebyggas
  - Park
  - Oatuplantering
  - Gata
- III, V h Antal våningar, våtaren eller del däruv må eventuellt ändras
- Antal våningsplan som får byggas
- h Föreslagen gatuhöjd

Tillhör byggnadsrådets beslut den 26/9 1963 § 276, bebyggelse

Tillhör kommunfullmäktiges beslut den 17/1 1963 § 62 bebyggelse

PÖRSLAG TILL STADSPLAN FÖR
DEL AV FLEMINGSBERG
KVARNÄNGEN

I HUDDINGE KOMMUN
STOCKHOLM I MARS 1963
ANCKER-GATE LINDEGREN ARK SAR

Bo Lagergren
S. Lindgren
Birger Arheden

Kommunstyrelsens förslag till stadplan för del av Flemingsberg Kvarnängen i Huddinge kommun, Stockholm i mars 1963. Förslaget är utarbetat av arkitektbyråerna Ancker-Gate Lindgren Ark Sär och Birger Arheden. Kommunstyrelsen har beslutat att stadplanen skall gälla från och med den 1 januari 1964.

En kopia av stadplanen finns tillgänglig hos kommunstyrelsens kansli.

En kopia av stadplanen finns tillgänglig hos kommunstyrelsens kansli.

INLEDNING

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

- BAKGRUND, SYFTE OCH METOD
- TIDIGARE STÄLLNINGSTAGANDEN
- LAGRUM
- BESKRIVNING AV ANALYSMODELL

Grundkarta
över del av
Flemingsberg
(Kvarnängen)
i Huddinge kommun
upprättad i februari 1963 av
Rune Lagergren
Markingschef

Plankarta till områdets första stadsplan del av Flemingsberg Kvarnängen, fastställd 1964-04-02. Källa: Huddingekartan

Inledning

BAKGRUND OCH OMFATTNING

Antikvarierna på White arkitekter har givits i uppdrag av Huddinge kommun att utföra en kulturmiljöanalys för området Visättra.

Kulturmiljöanalysen har föregåtts av ett platsbesök som genomförts i november och december 2021.

SYFTE

Dokumentet Kulturmiljöanalys är ett verktyg att använda inför planläggning samt under förprojekterings- och projekteringsfasen då en byggnad eller ett område ska genomgå förändringar.

Dokumentet syftar till att ge en bakgrund till varför ett område har utvecklats som det gjort, vilka karaktärsdrag, värden och berättelser som är bärande.

KULTURHISTORISK KARAKTÄR ELLER VÄRDE?

I plan- och bygglagen (PBL), som reglerar hur vi bygger, görs en skillnad mellan karaktär och kulturhistoriskt värde.

Karaktären är det vi upplever när vi rör oss i en miljö, t.ex. byggnadernas placering och arkitektoniska utformning. Det kulturhistoriska värdet är istället det vi kanske inte direkt ser, utan det som ligger till grund för varför bebyggelsemiljön eller byggnaden ser ut som den gör.

För att tydliggöra skillnaden mellan karaktär och värde kan följande exempel ges:

När du tittar på en tavla utgör ramen, motivet och tavlans skick tillsammans dess karaktärsdrag. Värdet däremot ligger i om du tycker att motivet är vackert, vem som har målat tavlan samt tavlans provinens.

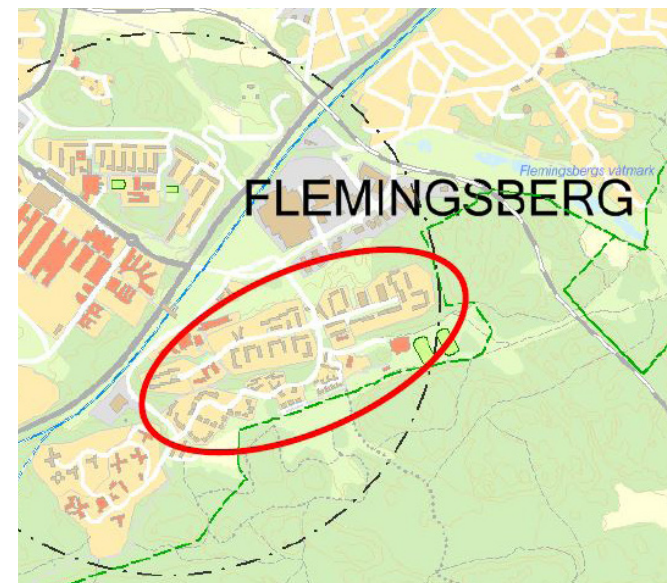
Karaktärsdragen som beskrivs i denna utredning är förknippade med PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 17 §. För beskrivning av bebyggelseområdes karaktärsdrag används Boverkets Checklista karaktärsdrag som utgångspunkt.

Det kulturhistoriska värdet som beskrivs i denna utredning hanteras i PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 13 och 17 §§.

VAD ÄR KULTURHISTORISKT VÄRDE?

Bebyggelseområdes kulturhistoriska värde hänvisar till flera delar i PBL, bl.a. PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 13 och 1 §§. Det är dock inte fastställt vare sig i lagtext eller rättspraxis vad kulturhistoriskt värde är.

Värderingen i denna rapport utgår från en modell framtagen av Riksantikvarieämbetet. Modellen beskrivs i boken *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* av Axel Unnerbäck. Modellen bygger på att det kulturhistoriska värdet är uppbyggt av dokumentvärden, upplevelsevärden och förstärkande värden.

Röd ring markerar utredningsområdet. Källa: Huddinge kommun

FÖRFATTNINGSSKYDD

Lagstadgat skydd enligt plan- och bygglagen (PBL)

Inom utredningsområdet gäller följande detaljplaner:

- Stadsplan littera 5728, 0126K-5728, för del av Flemingsberg **Kvarnängen**, fastställd 1964-04-02.
- Stadsplan littera 7965, 0126K-7965 för **Kv Logen m.fl.**, fastställd 1969-02-04.
- Stadsplan littera 8492, 0126K-8492 för **Kv Ladan, Vedboden m.fl.**, fastställd 1970-06-09.
- Detaljplan littera 9-S-8, 0126K-116531 för **Visättra idrottsplats**, som vann laga kraft 1989-12-27
- Detaljplan littera 9-S-9, 0126K-117021 för **Visättra äng etapp 1**, som vann laga kraft 1990-07-11
- Detaljplan littera 9-S-11, 0126K-11735 för **Flemingsbergs arbetsområde del 1, 2 och 3**, omfattande del av fastigheten Visättra 1:1, som vann laga kraft 1990-09-11.
- Detaljplan littera 9-S-10, 0126K-121281 för **Visättra äng II**, som vann laga kraft 1992-12-18.
- Detaljplan littera 9-S-5:1, 0126K-125151 för **Visättraskolan**, som vann laga kraft 1996-04-04.
- Detaljplan littera 9-S-14, 0126K-12539 för **Björnkulla hantverksby**, som vann laga kraft 1996-06-17.
- Detaljplan littera 9-S-12, 0126K-1360 för **Magasinet 2**, som vann laga kraft 2002-11-01.
- Detaljplan littera 9-S-11:1, 0126K-14091 för **Rotorn 2 m.fl.**, som upprättades i september 2004, reviderades oktober 2004.

- Detaljplan littera 9-S-14:1, 0126K-16034 för **Snickarboden 1**, som vann laga kraft 2006-01-12.
- Detaljplan littera 9-S-6:1, 0126K-130341 för **Kv Traktorn**, som vann laga kraft 2006-01-12.
- Detaljplan littera 9-S-15, 0126K-14537 för del av **Visättra 1:1**, som upprättades i oktober 2006.
- Detaljplan littera 0126K-15795 **Brygghuset 1** samt del av Visättra 1:5 (del av Visättra äng II), som vann laga kraft 2013-11-21.
- Detaljplan littera 0126K-16034 för **Matkällaren 1 m.fl.**, som vann laga kraft 2015-03-13.
- Detaljplan littera 0126K-16448 för **del av Visättra 1:5 (förskola)**, som vann laga kraft 2017-04-22.
- Detaljplan littera 0126K-16961 för **del av Visättravallen 2**, som vann laga kraft 2020-06-26.

Detaljplaner reglerar mark- och vattenanvändning enligt PBL. Man kan även förse objekt och miljöer med skydd i plan. Ingen av ovanstående 18 st planer innehåller någon varsamhets- eller skyddsbestämmelse.

Lagstadgat skydd enligt Kulturmiljölagen (KML)

Inom aktuellt utredningsområde finns en fornlämning registrerad:

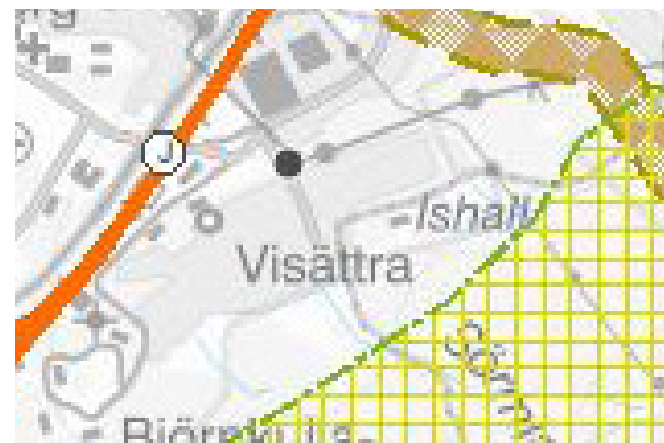
- L2017:9914 Stensättning, Ingen antikvarisk bedömning

I utkanten av utredningsområdets norra och östra del finns ett antal lämningar registrerade:

- L2021:1191 Lägenhetsbebyggelse, Fornlämning
- L2021:1200 Lägenhetsbebyggelse, Fornlämning
- L2021:1194 Lägenhetsbebyggelse, Fornlämning
- L2021:1192 Färdväg, Övrig kulturhistorisk lämning
- L2021:1193 Husgrund, historisk tid, Övrig

Karta visande fornlämningar, lägena markerade m pilar. Källa: Fornsök

Karta visande gränser för riksintresse. Källa: Boverket

- kulturhistorisk lämning
- L2016:874 Lägenhetsbebyggelse, Möjlig fornlämning
- L2020:10926 Område med fossil åkermark, Övrig kulturhistorisk lämning

Lagstadgat skydd enligt Miljöbalken (MB)

Aktuellt utredningsområde berörs inte av något riksintresse enligt Miljöbalkens men angränsar i söder åt riksintresse för friluftsliv enligt MB 3 kap. 6 §: Hanveden.

ÖVRIGA STÄLLNINGSTAGANDEN

Huddinges första kulturmiljöinventering togs fram år 1986 som en delrapport till översiktsplanen vilken uppdaterades 2003. 2013 gjordes delvis en översyn av programmet i samband med strukturplan inför översiktsplan 2030, med fokus på sju områden med högt bebyggelsetryck.

Hela programmet genomgick en översyn mellan 2018-2019 då inventeringar och ett nytt program togs fram. Programmet beskriver kommunens bebyggelse utifrån olika bebyggelse typer såsom bl.a. kolonistugor, småhus och flerbostadshus, där Visättraområdet nämns under flerbostadshus. Aktuellt område är dock inte utpekade som värdefullt i programmet.

**GRADERING AV EN BYGGNADS KULTUR-
HISTORISKA VÄRDE**

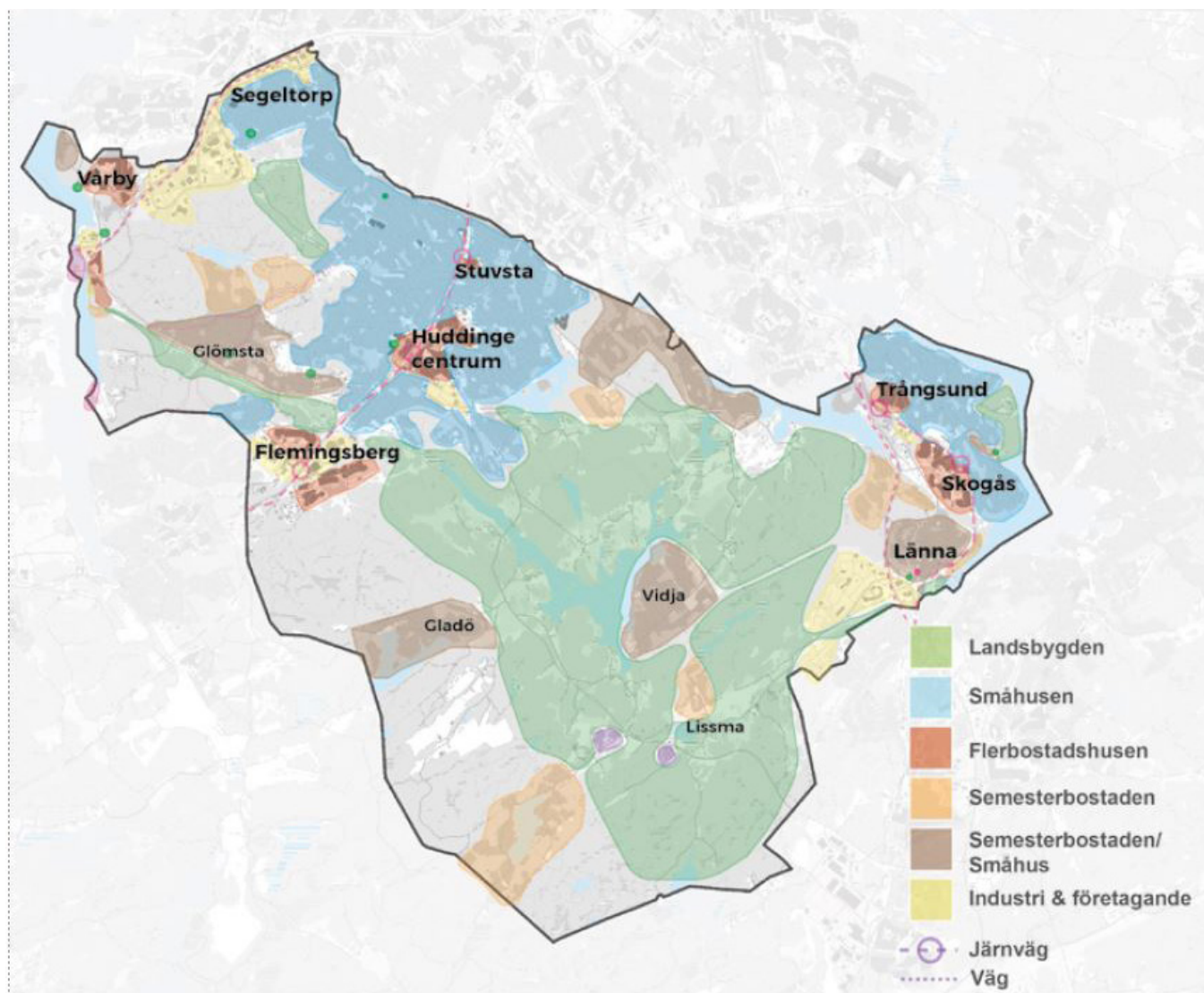
I denna utredning graderas byggnaderna enligt en fyrgradig skala:

Blå - Särskilt värdefull byggnad, en byggnad med så stora kulturhistoriska värden att den inte bör rivas. Byggnaden bör bedömas omfattas av PBL 8 kap 13 §.

Grön - Kulturhistoriskt värdefull byggnad som bidrar till platsens historia. Byggnaden bör bedömas omfattas av PBL 8 kap 17 §.

Gul - Byggnad med visst värde eller miljöskapande värde är en byggnad som främst bidrar till platsen med sin gestaltning. Bör bedömas omfattas av PBL 8 kap 17 §.

Grå - Byggnad utan betydande kulturhistoriskt värde behöver inte omfattas av PBL 8 kap 17 §.

Karta över karaktärsområden i Huddinge kommun. Källa: Huddinge kulturmiljöprogram, del 2 sid 4.

ANALYSMODELLER - KULTURHISTORISKT VÄRDE

För att beskriva det kulturhistoriska värdet har Riksantikvarieämbetets plattform för kulturhistorisk värdering använts som utgångspunkt. Plattformen bygger på fyra på varandra följande steg:

- A. Beskrivande
- B. Analyserande
- C. Planerande
- D. Beslutande

Vad de olika stegen innehåller beskrivs i modellen till höger. För att i dokumentet kunna följa de olika stegen är rubrikerna färgkodade enligt den högra delen av modellen.

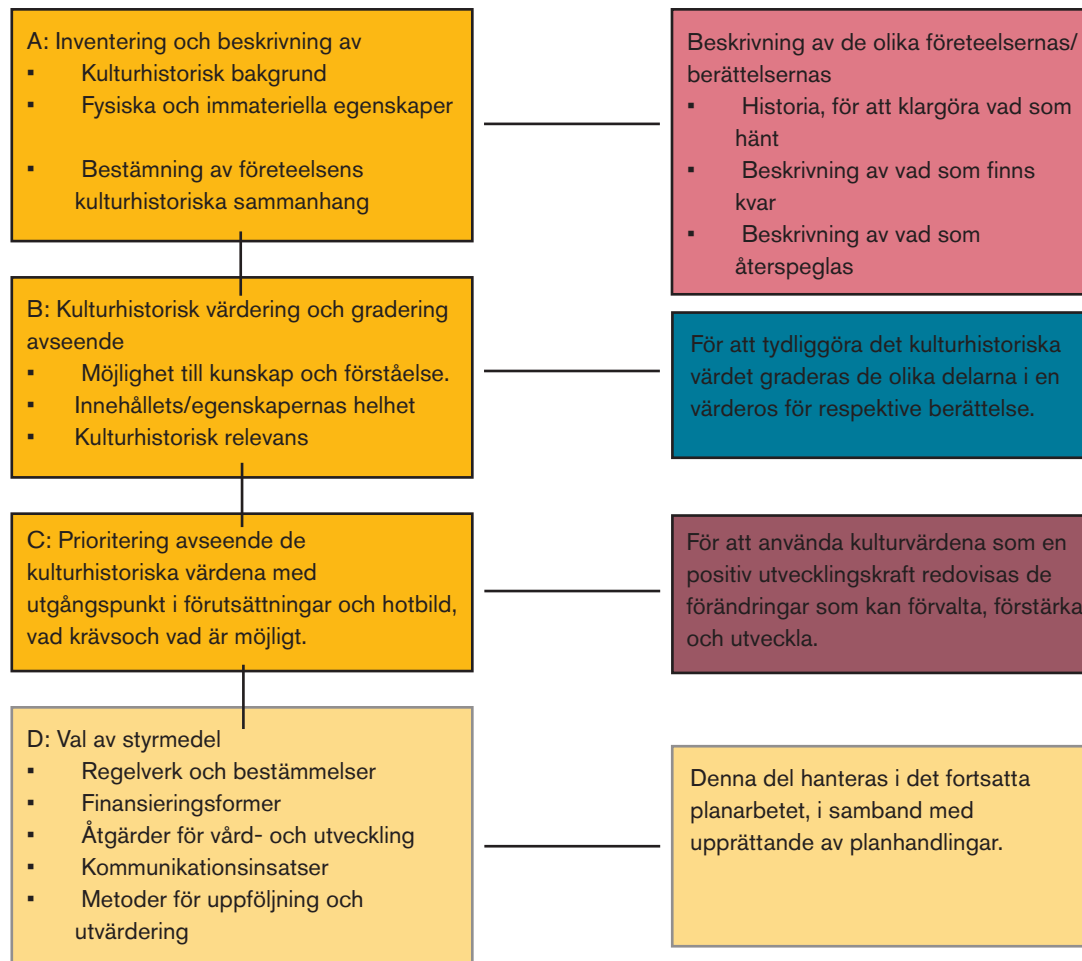
För att lyfta fram vilka fysiska och immateriella delar som utgör grunden för det sammantagna kulturhistoriska värdet har områdets bärande berättelser identifierats och lyfts fram. På så vis kan kulturvärdena sättas in i ett sammanhang annat än linjär historieberättning.

Som utgångspunkt för beskrivning av värden har den så kallade Unnerbäcksmodellen använts. Modellen beskrivs i Riksantikvarieämbetets bok "Kulturhistorisk värdering av bebyggelse" och bygger på att kulturvärden kan delas in i:

- Dokumentvärden
- Upplevelsevärden
- Förstärkande värden

Ovanstående värden delas i sin tur in i delvärden.

Som stöd för karaktärisering har Boverkets checklista använts.

ÖVERGRIPANDE HISTORIK

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

-HUDDINGE OCH FLEMINGSBERG

- VISÄTTRA

-OMRÅDETS UTVECKLING

Huddinge och Flemingsberg

LÅNG HISTOIRA AV BOSÄTTNINGAR

I området kring Flemingsberg och Kästa finns en mängd fornlämningar från bronsåldern och framåt. Det kraftigt kuperade området, med sina berg- och moränhöjder, skiljs åt av sprickdalar. Här har farleder på både vatten och land varit viktiga, vilket även medfört att det i kringlandet funnits bosättningar.

DET AGRARA SAMHÄLLET OCH SÄTERIERN

Flemingsbergs gård byggdes under 1400-talet, då kallat Andersta eller Anderstad. När släkten Fleming tog över gården på 1600-talet byttes namnet till just Flemingsberg. Vid ungefär samma tid blev gården ett säteri med 11 torp under sig. Det innebar en storskalig drift av jordbruket med styrning från säteriet. Den mark norr om utredningsområdet som idag används för industri och en liten del av aktuellt utredningsområde var under historisk tid jordbruksmark. Säteriets läge i förhållande till jordbruksmarken var typisk; på en höjd med sämre odlingsmöjligheter låg säteriet och i dalgången där jorden var bördig skedde odlingen.

Aktuellt utredningsområde bestod till stora delar av skogsmark. Skogsmark var utöver jordbruksmark viktiga inkomstkällor för säterierna liksom för jordbruken. Här hämtades till exempel material till byggnader och marken kunde också fungera som betesmark.

SMÅHUSBYGGNANDET KRING FLEMINGSBERG

Kring 1911 började AB Fullersta Småhusbygge köpa mark för att förmedla tomter för småhusbyggare. Norr om utredningsområdet och ovanför liggande industriområdet, byggdes ett flertal mindre villor med anor från denna period.

Småhusbyggandet förblev den dominerande bostadsformen i Huddinge kommun ända fram till 1960-talet, då den kraftiga befolkningsökningen föranledde byggande av en annan bostadsform. Än idag domineras den totalt bebyggda ytan inom kommunen av småhus.

TRANSPORT, INDUSTRI OCH BEFOLKNINGSÖKNING

Innan järnvägen (Västra stambanan) anlades på 1860-talet bestod Huddinge av skogsområden och landsbygd med torp och gårdar. Längre var det fortsatt en glest bebyggd kommun med folkmängden 1 857 invånare år 1900. Först 1950 överstiger invånarantalet 20 000. Mellan 1960 och 1975 expanderar kommunen dock snabbt och dubblar sitt invånarantal från 29 490 till 62 576. Under denna period byggs det 14 000 nya lägenheter i flerfamiljshus i kommunen som ett resultat av miljonprogrammet.

Den ökade inflyttningstakten från 1950-talet hänger samman med industriernas uppsving under efterkrigstiden vilket skapade ett ökat behov på arbetskraft. Detta nationella fenomen blev tydligt i storstadsregionerna där kranskommunerna med goda pendlingsmöjligheter, såsom i Huddinge kommun, särskilt gynnades. Detta avspeglas i bostadsbyggandet genom byggande av större flerbostadshusområden såsom Visättra.

Kommunens invånarantal har än i modern tid fortsatt att öka vilket reflekteras i bostadsbyggandet, men på senare år i huvudsak genom förtätning av bostadsområden. Kommunens starka och växande infrastruktur ger goda möjligheter till tillväxt bl.a. för handel, arbetsplatser och bostäder vilket gör kommunen attraktiv. 2012 uppnådde kommunen 100 000 invånare och idag är den fjortonde störst i Sverige sett till invånarantal.

NEDSLAG HÄNDELSE SOM PÅVERKAT BOSTADSBYGGANDET I HUDDINGE

slutet 1940-tal	Flerbostadshus i egen regi börjar byggas.
1950-tal	Inflyttningstakten till kommunen ökar i takt med tryck på ökad arbetskraft till industrin som fått ett uppsving i efterkrigstiden. Pendlingsort.
tom 1960	Tills nu domineras Huddinges bostäder av småhus med omkring 70 %. Mellan åren 1960-75 minskar småhusandelen till förmån för flerfamiljshus.
1959	Privata bostadsbolag börjar att bygga i större omfattning i Huddinge.
1965	Kommunen anammar beslutet om miljonprogrammet. Fokus i Huddinge blev bebyggelse kring järnväg tunnelbana och pendeltågets intåg. Resultatet blev 14 000 nya lägenheter i flerfamiljshus mellan år 1960-75.
1970-tal	Ekonomiska krisen dämpar befolkningstillväxten och bostadsbyggandet.
1983	Flemingsberg blir stopp för pendeltåg.
2000-tal	Fortsatt kraftig inflyttning till kommunen bl.a. tack vare stark och växande infrastruktur och kommunikationer. Förtätning av bostadsområden.

FOLKHEMMET OCH REKORDÅREN

Efter andra världskriget startade ett välfärdsbygge i Sverige som även kom att kallas folkhemmet. En av grundpelarna var att skapa sunda och ändamålsenliga bostäder för alla. Syftet var att få bukt med trångboddhet och bostadsbrist. Byggandet fick dock inte fart förrän i slutet på 1950-talet, då produktionen av bostäder ökade allt mer. Det berodde främst på att bostadsbyggandet övergick från hantverksmässigt och mer småskaligt byggande till industrialiserat och storskaligt.

Folkhemsarkitekturen präglas av omsorgsfull och småskalig enkelhet i gestaltningen samt grannskapstanken i den övergripande stadsplaneringen. Samtidigt fanns sociala och politiska ambitioner. Bebyggelsen anlades efter samma mönster, med bebyggelse kring tunnelbanestation, avgränsade från varandra genom grönområden, som är omgivna av naturen. Folkhemsperiodens byggnadsgestaltning präglas av mjukare linjer och rikare material- och färgval. Terränganpassning och husgrupperingar kring grönskande innergårdar, där en del av den ursprungliga växtligheten bevarades är typiska för folkhemsarkitekturen.

Det mer storskaliga och industrialiserade byggandet fick sitt genombrott under rekordåren från 1960-talets mitt. Stadsplaneidealet byggde vidare på granskapsplaneringen men stadsdelarna blev mer utpräglade och uppförandet av den storskaliga bebyggelsen innebar större ingrepp i mark som ofta plansprängdes. Ett nytt formspråk introducerades med de prefabricerade materialen och nya material introducerades.

Trafiksäkerhetsfrågan blev genom massbilismen en stor del av 1950- och 60-talets planering. Lösningen var att bygga och planera så att människor och bilar säkert skulle vara åtskilda från varandra. Trafiksepareringen medförde att grönytor mellan husen breddades och gav mer plats för t.ex. lekplatser. Vanligen lades stor omsorg på landskaps-, park- och gårdsarkitekturen för att skapa den goda och moderna staden där människor skulle trivas. Motion var en samhällsangelägenhet och i rekordårens miljöer återfinns nästan alltid idrottsplatser och närhet till motionsspår i det gröna.

STADSPANEIDEAL; TUNNELBANESTAD

Stockholms expansion under 1940- och 1950-talen inspirerades till stor del av den engelska grannskapsplaneringen med ledord som Neighborhood planning och Community centers. Ett stadsplaneideal som växte fram ur funktionalismen men baserades även på sekelskiftets trädgårdsideal där bostäder, arbetsplatser och social service integrerades i mindre enheter. Tanken var delvis att främja social gemenskap och forma den demokratiska medborgaren.

Tunnelbanenätets utbyggnad skapade förutsättningar för byggandet av nya stadsdelar i stor skala. Till programmet "Det framtida Stockholm" från 1945 utarbetades en schemaplan för ett idealt förtortssamhälle för ca 10 000 invånare, med ett relativt tätt stadsmässigt centrum med högt exploateringsstal och folkskola och längre ut bebyggelse i avtagande skala. I dessa områden skulle även finnas förskola. Gångvägar och parkstråk skulle

göra det möjligt för alla att nå centrum utan att komma i kontakt med biltrafik. Programmet bildade en grund för ett mera ingående planarbete som utkristalliserades i 1952 års Generalplan för Stockholm. Dessa idéer utvecklades ytterligare under 1950-talet och resulterade i den självförsörjande så kallade ABC-staden.

FOLKHEMMET I HUDDINGE

De stora investeringarna i bostadsbyggandet över hela landet påverkade även Huddinges bebyggelse. I Huddinge uppfördes under 1950-talet hyreshus, som för den tiden var vanliga, 3 våningar med sadeltak. Dessa byggdes på flera centrala platser som exempelvis centrala Segeltorp, kring Stuvsta station och vid Huddinge station.

1965 anammade Huddinge kommun det rikspolitiska beslutet om miljonprogrammet - att bygga en miljon bostäder på 10 år. I Huddinge bebyggdes områden vid järnväg, inför tunnelbanan och pendeltågstrafikens intåg. Startskottet blev "Ormen länge", det stora slingriga huset vid Masmo i nordvästra Huddinge. Tunnelbanan mot Norsborg med station i Vårby gård och Masmo möjliggjorde ny bebyggelse. Västra Skogås uppfördes vid Nynäsbanan och Visättra och Grantorp i Flemingsberg. Resultatet samlat blev 14 000 nya lägenheter i flerfamiljshus uppförda mellan åren 1960-1975.

Visättra

FRÅN SKOG TILL BOSTÄDER

Jordbruksmarken norr om utredningsområdet som ägdes av Flemingsberg var i huvudsak orörd fram till 1960-talet då två större industrier byggdes som stod klara 1963. Samma gällde för den skogsmark som hela Visättra-området idag upptar. 1963 upprättades stadsplanen för Visättra (del av Flemingsberg Kvarnängen) av arkitekterna Ancker, Gate och Lindegren. De första byggnaderna uppfördes här, idag i utredningsområdets nordöstra hörn. Några år därefter fastställdes stadsplan Kv Logen 1969 och Kv Ladan 1970 och området byggdes kort därefter med ett stort antal flerbostadshus.

När området planerades kallades området helt enkelt Flemingsberg. När sedan Grantorp började byggas talade man om östra och västra Flemingsberg men idag gäller inget annat än Visättra. Namnet har man efter ett dagsverkstorp under Flemingsbergs Gård, påträffat i källorna redan på 1650-talet. Torpet ligger enligt äldre kartmaterial i sydvästra delarna av utredningsområdet som idag utgörs av fastigheterna Mangården 1 och 2.

MILJONPROGRAMMET KRITISERAS

Under det tidiga 1970-talet uppförs ett stort antal bostadsbyggnader inom Visättraområdet som en del i den stora satsningen som pågick genom miljonprogrammet. Det sena 1970-talet kom dock att karaktäriseras av den ekonomiska krisen som dämpar befolkningstillväxten. Byggnaderna från miljonprogrammet börjar då också kritiseras. Ett flerbostadshusområde i Huddinge som är en motreaktion mot miljonprogrammets mer rationellt utformade områden är Myrstuguberget uppe på höjden ner mot Albysjön. Ett område som uppförts med varierande volymverkan och som följer den rådande terrängen.

KOMPLETTERINGAR I SÖDER OCH ÖST

De flesta av byggnaderna inom det aktuella området är byggda under 1960-talet och tidiga 1970-talet. Kompletteringar av bebyggelsen har skett i flera omgångar in i modern tid men i huvudsak har kompletteringar skett i södra och östra delen av området. På samma sätt har detaljplaner för området upprättats parallellt.

Kompletteringsperioder

Under 1990-talet uppfördes Visättra IP även kallat Visättra sportcenter i områdets östra del. 1991 beviljades lov för en byggnad med ishall och två intilliggande öppna banor, en grusad bandybana och fotbollspolän med konstgräs. 1992 ansöktes om en tennishall med tre banor som inte verkar ha uppförts. Däremot redovisas tre öppna tennisbanor söder om ishallen på ritningsunderlag från 1995.

Under 1990-talet uppfördes även ett stort komplex av flerbostadshus i södra delen av utredningsområdet liksom ett område av kontors- och arkivlokaler i väster.

Under 2000-talet förtätades området av ett flertal flerbostadshus och ett affärshus och Visättra torg rustades upp 2014. Den nya bebyggelsen förlades i huvudsak i södra delen av utredningsområdet och hade liksom bebyggelsen från 1990-talet en mer uppbruten form än den ursprungliga bebyggelsen från 1960- och 1970-talet.

Plankarta till områdets första stadsplan för ny bostadsbebyggelse del av Flemingsberg Kvarnängen, fastställd 1964-04-02.

Plankarta till stadsplan Kv Logen, fastställd 1969-02-04.

Plankarta stadsplan Kv Ladan, Vedboden m.fl., fastställd 1970-06-09.

Källa samtliga: Huddingekartan

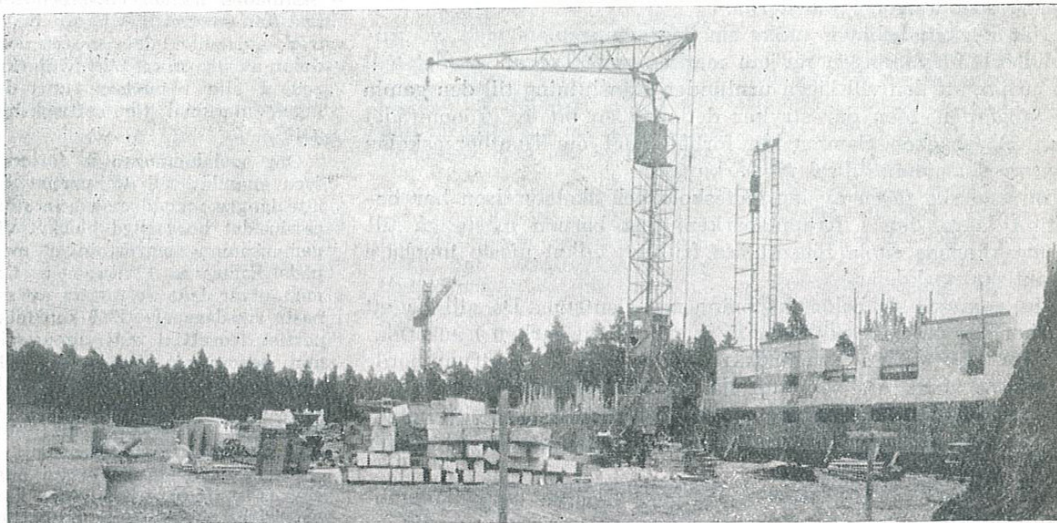

Vi hjälper Stockholm med bostadskön

Inflyttningsöverskottet i Huddinge kommun under år 1963 uppgick till 1.329 invånare, varav 74 % kom från Stockholm, 3 % från förortskommunerna och 23% från landet i övrigt.

Överraskande är den stora andelen inflyttade från Stockholm. Endast en förortskommun har större andel, nämligen Tyresö, där Stockholm svarar för 81 % av inflyttningsöverskottet. Närmast efter Huddinge kommer Täby med 69 %.

I absoluta tal var inflyttningsöverskottet från Stockholm till Tyresö 1.021, till Huddinge 982 och till Täby 625. Men Järfälla slår alla när det gäller absoluta tal. Där var totala inflyttningsöverskottet 3.210 personer, varav 1.728 (54%) kom från Stockholm, 362 från förortskommunerna och 1.120 från övriga landet.

I Flemingsbergs bostadsområde har första våningen kommit upp på första hyreshuset.

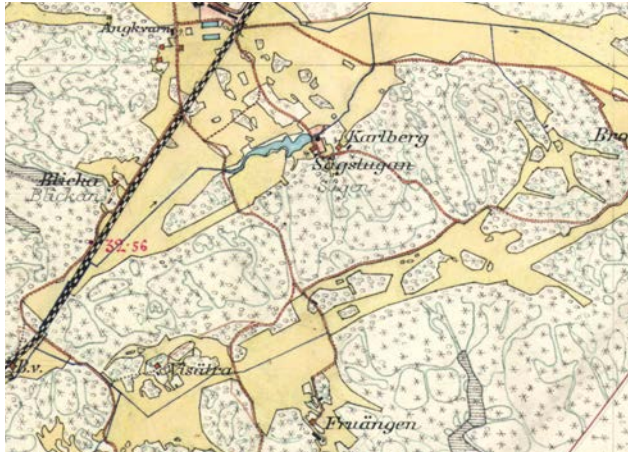
Artikel ur Vårdkasen 1964 när första våningen på de nya bostadshusen i Visättra kommit upp. Källa: Huddinge kommuns historieblogg

Visättravägen 1960-tal, bild från boken Huga bygger Huddinge, fotograf Christer Lindström. Källa: Huddinge kommuns historieblogg

Områdets utveckling

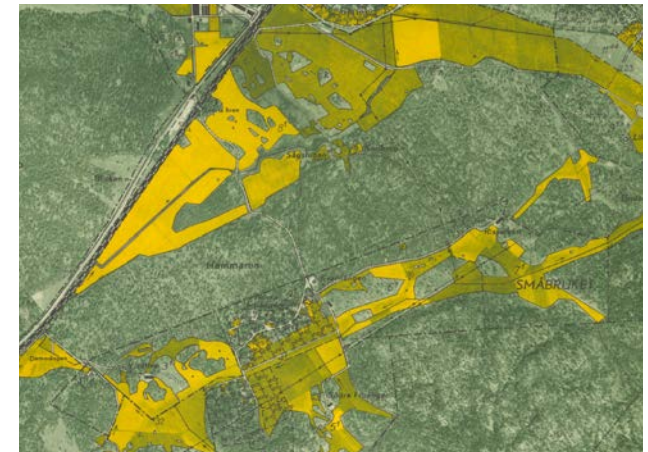
1901-1906 - Häradsekonomiska kartan (Lantmäteriet)

Området är obebyggt men avgränsas i väster av Västra Stambanan som anlades på 1860-talet. Torpet som gett namn åt området syns i nedre vänstra hörnet.

1919 Generalstabskartan (Lantmäteriet)

Området är fortsatt obebyggt med blandat skog- och åkermark.

1953 - Ekonomiska kartan (Lantmäteriet)

Andelen åkermark har ökat något jämfört med tidigare. Gränserna mellan skog och åker framgår tydligt.

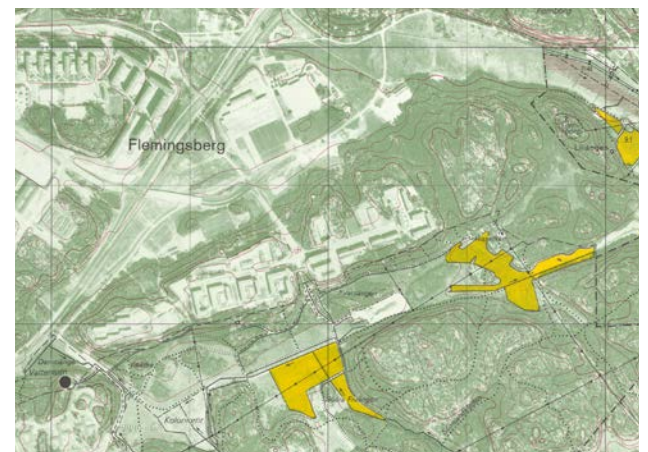
1960 - Flygfoto (kartbild.com)

Andelen åkermark har ökat något i den södra delen.

1975 - Flygfoto (kartbild.com)

Området har bebyggt i norr med industriområden och i mitten (Visättra) med ett stort antal flerbostadshus.

1982 - Ekonomiska kartan (Lantmäteriet)

Ingen synlig förändring inom området annat än att brukad jordbruksmark är markerad.

2020 (Huddingekartan)

Området har förtätats samt bebyggt i sydost med en stor idrottsanläggning. Bostadshus bestående av mindre enheter har även tillkommit söder om den äldre bebyggelsen.

Den naturavgränsning av tidigare åkermark och skog som förut fanns norr om området har minskat. Här har istället industriverksamheten ökat och ny bebyggelse för bl.a. polis och tingshus tillkommit mellan utredningsområdet och järnvägen.

2020- Flygbild (Huddingekartan)

Mellan 1960-1970-talsbebyggelsen och senare tillkommen kompettering i södra delen finns en tydlig skogsbeklädd avgränsning.

Ortofoto från 2020. Källa: Huddingekartan

- 1964-1965
- 1968-1970
- Uppförd mellan 1964-1970
- 1990-1995
- 1995-1999
- 1995-1999
- 2005-2009
- 2015-2019
-

ÅLDERSBESTÄMNING

Illustrationen redovisar under vilka tidsperioder som bebyggelse uppförts.

- Bebyggelsen har uppförts i olika block.
- Ny bebyggelse har i huvudsak uppförts utanför bebyggelsestrukturerna från 1960- och 70-talet.
- De infillprojekt som utförts har respekterat att den ursprungliga bebyggelsen tar hänsyn till topografi och gröna skärmar.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRISERING OCH VÄRDE

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

- OMRÅDETS KARAKTÄR**
- SIKTLINJEANALYS**
- BEBYGGELSE INOM OMRÅDET**
- KULTURHISTORISK VÄRDERING**

Områdets karaktär

PLACERING I LANDSKAPET

Utredningsområdet utgörs av ett långsmalt område som sträcker sig längs en höjdrygg i väst-östlig riktning genom landskapet. Söder och öster om utredningsområdet angränsar ett större naturområde bestående av skog och flacka ängsmarker. I väst möter utredningsområdet sentida bostadsbebyggelse och i norr avgränsas utredningsområdet av Björnkullavägen med järnvägen och ett modern handelscentrum på andra sidan.

STRUKTUR

Bebyggelsen som i huvuddrag utgörs av flerbostadshus, nyttobyggnader, modulhus och offentliga byggnader är uppförda under olika tidsskeden. Den ursprungliga bebyggelsen uppförd under 1960-talet är placerad längs den vidstäckta höjdryggen som sträcker sig genom utredningsområdet. Området har efterhand kompletterats med bebyggelse i det dalande landskapet söder och norr om höjdryggen.

1960-talets årsring

Den ursprungliga bebyggelsen speglar starkt en för 1960-talet typisk funktionsuppdelad planstruktur. Bebyggelsen har en skulptural karaktär, placerad på höjdlägen i landskapet, bestående av flerbostadshus, anslutande skola, förskola och parkeringshus. En lokalgata löper tvärsigenom området och är delvis belägen nedanför bebyggelsen placerad på ömse sida om vägen. Bebyggelsen som åtskiljs genom lokalgatorna länkas samman genom gångbroar. På så vis separeras bebyggelsen och de gående från trafiken. Flerbostadshusen är placerade längs med lokalgatan. De är dels parallellt ställda eller vinkelställda kring en gemensam gårdsmiljö, mot vilken byggnaderna vänder sig. Längs det som utgör bebyggelsens baksidor löper sammanbindande grönstråk med långa vidsträckta gångvägar. Grönstråken har en naturlig karaktär med varierande vegetation och berg i dagen. Längs dessa stråk finns även vistelseytor.

Senare tillägg

Den ursprungliga bebyggelsen har efterhand kompletterats med bebyggelse som förlagts i sluttningen söder och norr om höjdryggen. I söder angränsar ett enhetligt bostadsområde uppfört under 1990-talet och ytterligare flera bostadsområden bestående av sentida lamell- och modulhus, uppförda enligt ett friare planmönster. I den sydöstra delen finns en sportanläggning. Norr om utredningsområdet ligger till rättsväsendet hörande bebyggelse bestående av tingshuset, polishuset och häktet placerade i det sluttande landskapet, parallellt ställda med Björnkullavägen/Regulatorvägen.

KARAKTÄRISTISKA MATERIAL

Dominerande material i området är puts och tegel. I flera fall har materialen kombinerats med varandra. De putsade fasaderna skiftar i färg men är mestadels avfärgade i en ljus kulör. Ett annat dominerade material är plåt, som klär de flacka hustaken och balkongfronter. Även trä och natursten förekommer.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Geometriskt formspråk på huskropparna.
- Flerfamiljshus om 3-5 våningar.
- Viss materialsamverkan mellan alla byggnader inom området.
- Bebyggelsen har en varierande karaktär som hålls samman av det tidsenliga uttrycket.
- Tydliga årsringar i bebyggelsen.
- Kontrasterande centrumanläggning
- Vidsträckta grönstråk
- Trafikseparerade gångstråk

Natursten

Träpanel

Tegel

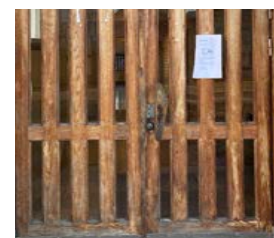
Puts

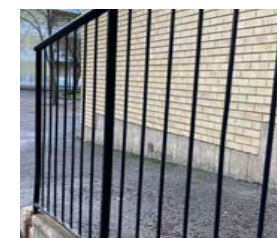
Plåt

Betong

Trä som detaljmaterial

Svart smide

Siktlinjeanalys

Siktlinjeanalysen har utförts 29 november 2021 inom utredningsområdet från topografiskt högt belägna utsiktsplatser.

De siktlinjer som presenteras i dokumentet redogör för de vyer som är viktiga för upplevelsen i stadsrummet. Analysen har utförts utifrån ett fotgängarperspektiv vilket avspeglar de vyer där allmänheten rör sig. Analysen har skett i områdets utkant i ett försök att uppleva området utifrån.

A. Den första vyn presenterad till höger är tagen från bron efter att man kommer ut från stationen. Här ser skymtar man några av de högst belägna bostadshusen.

B. Nästa vy är taget efter första krönet runt berget med de högst belägna bostadshusen.

C. Denna bild är tagen från kononiområdet med låg bebyggelse. Området upplevs nästan helt plant med god insyn.

D. Denna siktlinje är en av områdets längsta men blockeras tillslut av en förskolebyggnad.

E. Detta är en av få siktlinjer som utifrån penetrerar området. På grund av de stora topografiska skillnaderna i området och den rika vegetationen är området även så här års mycket insynsskyddat.

F. Här är det återigen vegetationen och höjdskillnaderna som avbryter vyn.

G. Kring denna vy är vegetationen tät, och topografien utmanande, men tar man sig upp här får man en obruten vy över till andra sidan spåren.

H. Även här får vi en siktlinje genom områden som slutligen avbryts av topografien.

I. Även från andra sidan spåren skymtas de högst belägna bostadshusen.

Koloniområde

KULTURHISTORISK KARAKTÄRISERING OCH VÄRDERING

Bebyggelse inom området

TYOLOGIER

Bebyggelsen inom utredningsområdet har delats in efter 18 typologier. Indelningen bygger på karaktär, ålder och funktion. Dessa är typologier är namngivna med fastighetsbeteckning.

De byggnader som uppfördes först i området består till största delen av flerbostadshus uppförda under 1960-talet, till dessa byggnader hör även förskolor, skola, panncentral och garage.

Under det sena 1900-talet och vidare under 2000-talet har området kompletterats med ny bebyggelse som tillfört området andra karaktärsdrag, präglade av sina tiders stilideal vilket bidragit till att karaktärsdragen på byggnaderna uppförda under olika tidsskeden varierar. Mellan byggnader uppförda under samma tidsperiod finns en samhörighet vilket skapar enhetliga bebyggelsegrupper. De olika tidsperiodernas gestaltningsmässiga skillnader bidrar samtidigt till att skapa tydligt åtskilda årsringar i miljön.

Byggnaderna inom utredningsområdet präglas i hög utsträckning av sina ursprungliga funktioner. De flesta är välbevarade medan andra genomgått större förändringar. Detta gäller främst 1960-talets bebyggelse som i viss mån kompletterats med nyttobyggnader eller försetts med någon enstaka tillbyggnad. Några av kvarteren har tilläggsisolerats. I samband med detta har byggnaderna fått nya ytskikt och fasadkulörer men har behållit proportioner och fasaduppbyggnad.

De byggnadstypologier som karaktäriserar området är:

- 1960-talets bebyggelse:
  - 1960-talets flerbostadshus*
  - Centrumbebyggelse*
  - Förskola*
  - Skola*
  - Garage*
  - Panncentral*
- Modulhus
- Postmodern bebyggelse
- Sportcentrum
- Sentida bebyggelse:
  - Flerbostadshus*
  - Förskolor*
  - Radhus*

I kommande avsnitt kommer karaktären för de olika typologierna att beskrivas och viktiga karaktärsdrag kommer att beskrivas i punktform. Till karaktäriseringen av byggnaderna tillkommer även en beskrivning av miljön.

Senare tillägg	Panncentral/garage	Gångstråk
Ursprungsskola/förskola	Gångbro	Grön ridå

- Stallet 3
- Stallet 5
- Logen 6, 7, 10, 13, 14
- Ladan 7 och 8
- Ladan 10
- Ladan 2
- Ladan 3, 4
- Traktorn 1
- Vedboden 1
- Vedboden 3
- Magasinet 4, 7
- Magasinet 2, Flerbostadshus
- Magasinet 2, Panncentral
- Mangården 1, 2, Lidret 1-3
- Brygghuset 1, 2, Hönshuset 1, Mangelboden 1, Bagarestugan 1, 2, Visättravallen 2, 3
- Visättravallen 2

Stallet 3

Byggnaderna består av 6 st parallellt placerade, något förskjutna flerbostadshus. Husen står vända mot innergården. På bakgården bildas parkytor som kan uppfattas som anonyma. I gränsen mellan skog och gräsmatta bildas en svag rumslighet som markerar gränsen mellan semiprivat och offentligt. Samtidigt syftar de till att binda samman bebyggelsen i området. Byggnaderna har en tidstypisk prägel som bygger på ett rationellt och förenklat fasaduttryck och repetitionens estetik.

Huskropparnas fasader är putsade i grårosa och beige-grå kulörer. De olika kulörerna bildar breda horisontella ränder på långsidorna som binder samman fönster och balkonger. Gavlarna är murade i gult tegel. Byggnaden har i huvudsak rektangulära fönster placerade i grupper om två. Byggnaden har indragna balkonger med en panelvägg i brun kulör på fasaden bakom. Balkongfronterna är i korrugerad plåt liksom på loftgångarna som sträcker sig längs flera långsidor. Byggnaden kläs av ett platt tak med sarg i vit plåt.

Gården mellan husen är välbevarad. Asfalterade gångstråk som ramar in gröna ytor och skapar ett geometriskt mönster. Gångvägar ramar delvis in av tidstypisk kantsten. På innergården finns även lekpark, skapade höjder, buskage och träd som skapar rum. Till utemiljön hör även ytor för mattpiskning, garage, betongmurar och trappor med räcken i smide.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Fasadkulör och fasadmaterial
- Fönstertyper, fönsternas dimensioner och placering
- Indragna balkongernas utformning med front i korrugerad plåt, väggar i panel och balkongdörrar.
- Loftgångar
- Byggnadernas volym, placering och proportioner.
- Park och gårdsmiljöns gestaltning.
- Betongmurar, kantsten i betong med frilagd ballast.
- Ursprungsdetaljer; belysning, smidesräcken, trappor
- Platt tak med sarg

Byggnadernas läge i området

Del av gårdsrum med indelade grönytor. I fonden syns en av byggnaderna med sina tidstypiska loftgångar.

Fasaderna har en rytmisk uppbyggnad som bygger på repetition. Oliktäckta putsade ytor skapar liv i fasaden.

Skapade höjdparter ger ett böljande landskap, ett tidstypiskt inslag i miljöprogrammets miljöer.

Stallet 5

Skolmiljön utgörs av tre paviljonger, varav de två östliga är ursprungliga. Byggnaderna är uppförda i 1-2 plan och har en modest karaktär med ett horisontellt uttryck.

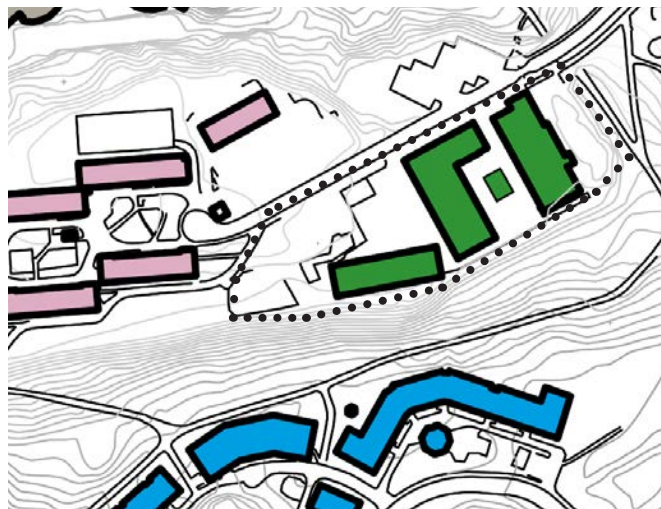
De ursprungliga volymerna har en låg betongsockel och fasader i rött tegel. Fasaderna har en regelbunden uppbyggnad, försedd med flera olika fönstertyper, som uttrycker byggnadens funktion. Fönsterna har plåtinklädda karmar och bågar i brun kulör. Bleck i koppar förekommer. De ursprungliga byggnaderna har indragna entréer som markeras med ett robust skärmtak, sido- och överljus. Skärmtaket är klätt i kopparplåt. De ursprungliga byggnaderna kläs av platta tak med en sarg i brun kulör.

Den senare tillkomna västliga paviljongen har en avvikande karaktär med panelklädda fasader i gul kulör och ett flackt sadeltak. Även en större tillbyggnad på den mellersta paviljongen skiljer sig avseende gestaltning och fasadmaterial och kulörer från bebyggelsen.

Skolmiljön är i huvudsak asfalterad. Det finns även spelplaner för bollspel och lekytor med konstgräs.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Fasadkulör och fasadmaterial
- Fönstertyper, material, dimensioner och placering
- Byggnadernas volym, placering och proportioner.
- Ursp. belysning
- Platt tak med sarg
- Ursp. entréers gestaltning.

Byggnadernas läge i området

Låg skolbyggnad med horisontellt uttryck.

Den östligaste fasaden. En högre byggnadsdel med högt placerade fönster ansluter till den lägre.

Södra sidan. Skolbyggnaderna har flera olika typer av fönster.

Logen 6, 7, 10, 13, 14

Byggnaderna består av 7 st vinkelställda flerbostadshus. De grupperas kring södervända gårdsrum. Husens baksidor vänder sig mot gaturummet och har en mer anonym karaktär. Släpp genom överbyggda gångar finns mellan gaturum och gård. Byggnadernas robusta volymer framträder tydligt i landskapet och har ett skulpturalt uttryck, präglas av en symmetrisk uppbyggnad som bygger på en repetitionens estetik.

Byggnaderna har en låg betongsockel och fasaderna är putsade i en rödbrun kulör. Byggnadens fönster utgörs i huvudsak av rektangulära fönster med vädringslucka med en regelbunden placering. Byggnaderna har indragna balkonger med vita fronter i plåt. Byggnaderna har indragna entréer med omfattning i natursten.

Innergårdarna mellan husen är välbevarade även om uppgrusning har skett. Asfalterade gångstråk sträcker sig kors och tvärs genom gårdsrummet och ramar in gröna ytor. Gångvägar kantas delvis in av tidstypisk kantsten. Gårdarna präglas av grönska men erbjuder även sittplatser, lekpark, skapade höjder som ger en böljande miljö. Gårdarna öppnar sig mot ett vidsträckt gångstråk som löper genom ett större parkstråk i öst-västlig riktning. Parkstråket har en naturlig prägel och kantas av vistelseytor.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Fönstertyper, fönsterdimensioner och fönstersättning
- Indragna balkonger
- Indragna entréer
- Byggnadernas volym, placering och proportioner.
- Park- och gårdsmiljöns gestaltning med höjder och gångstråk.
- Betongmurar, gångstråk, kantsten i betong.
- Överbyggda gångar
- Takform med sarg

Byggnadernas läge i området

Bebyggelsen sluter sig kring gårdar som öppnar upp mot söder.

Bebyggelsen möter ett vidsträckt gångstråk, kantad av växtlighet som leder genom området och ansluter till angränsande bebyggelse

Diskreta indragna entréer som omges av omfattning i natursten. Till vänster syns ursp. belysning. Portdörrar är sentida.

Ladan 7 och 8

Byggnaderna utgörs av två parallellt ställda skivhus som vänder sig mot ett gemensamt gårdsrum. Byggnaderna är uppförda i samspel med varandra och har ett enhetligt uttryck som bygger på en repetitionens estetik. Det enhetliga fasaduttrycket bryts upp av indragna fasadpartier.

Skivhusen är uppförda i sju våningar. De står på en betongssockel. Fasaderna är tilläggsisolerade och är idag putsade i en ljuskulör. Byggnaden har regelbundet placerade fönster bestående främst av kvadratiska enlufts-fönster, placerade enskilt eller i grupper om två. Samtliga har karmar och bågar i röd plåt. Balkongerna sträcker sig vertikalt genom fasaden och är delvis indragna i fasadliv. Entréerna är diskreta, indragna i fasadliv. Byggnaderna kläs av ett platt tak.

Innergårdarna mellan husen har en välbevarad struktur men har ett mer sentida uttryck. Gräsytor ramas in av asfalterade gångstråk. På gården finns lekplats och andra vistelseytor.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRS DRAG

- Fönstersättning
- Indragna balkonger
- Indragna entréer
- Byggnaderna volym, placering och proportioner.
- Gårdsrummens struktur
- Gångstråk
- Platt tak med sarg
- Franska balkonger

Byggnadernas läge i området

Bebyggelsen sluter sig kring gårdar som öppnar upp mot söder.

Bebyggelsen möter ett vidsträckt gångstråk, kantad av växtlighet som leder genom området och ansluter till angränsande bebyggelse

Diskreta indragna entréer som omges av omfattning i natursten. Till vänster syns ursp. belysning. Portdörrar är sentida.

Ladan 10

Förskolebyggnaden är placerad bakom skivhusen på fastigheterna Ladan 7 och 8. Byggnaden utgörs av en låg byggnad rektangulär volym uppförd i ett plan. Byggnaden präglas av ett tidstypiskt uttryck, vilket framgår i fönster, volym och skala. Dock har byggnaden byggts till på gaveln mot väst med en tillbyggnad som höjer sig något över den ursprungliga volymen.

Byggnaden har en låg betongsockel och fasader klädda i liggande panel, avfärgad i röd kulör. Byggnaden är försedd med enluftsfönster av varierande dimensioner. Fönsterna utgörs i huvudsak av rektangulära större stående fönster eller mindre liggande rektangulära fönster. Flertalet fönster är placerade i förband vilket tillsammans med den låga volymen ger ett horisontellt uttryck. Fönsterna har vita karmar och bågar. Byggnaden har flertalet entréer med sekundära dörrar. Byggnaden kläs av ett flackt sadeltak med utskjutande takfot med synliga taktassar.

Förskolebyggnaden har en rymlig gård som ramas in av Gunnebo stängsel. Förskolegården har en sentida prägel.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Ursprungsfönstersättning
- Byggnadens volym, placering och skala
- Takform
- Fasadmaterial

Byggnadens läge i området

Förskolebyggnaden med del av omgivande gård, sedd från väst. På gaveln syns tillbyggnaden.

Bebyggelsen möter ett vidsträckt gångstråk, kantad av växtlighet som leder genom området och ansluter till angränsande bebyggelse

Förskolebyggnaden med del av omgivande gård, sedd från väst. På gaveln syns tillbyggnaden.

Ladan 2

Flerbostadshusen utgörs av byggnader placerade parallellt med lokalgatan. Byggnaderna har ett tidstypiskt uttryck, präglad av repetitionens estetik och genomarbetad fasadarkitektur. Detta tydliggörs i de uppbrutna huskropparna, det asymmetriska sadeltaket, den veckade norra fasaden och de omsorgsfullt utformade portarna.

Byggnaderna har en hög putsad sockel i en mörkgrå kulör medan den övriga fasaden är putsad i en ljusgrå kulör. Även partier med träpanel i brun kulör och natursten förekommer. Byggnaderna är försedda med enlufts-fönster av varierande dimensioner. Fönsterna utgörs av enlufts-fönster med vädringslucka. På den norra fasaden sträcker sig burspråk vertikalt genom samtliga våningsplan, vilket ger upphov till en veckad fasad. Dessa är försedda med två fönster och vädringslucka. På de södra fasaderna finns rytmiskt placerade balkonger vilket stärker fasadens regelbundna uppbyggnad. Byggnadernas portar markeras med en omfattning i tegel. Entrédörren är i trä med glaspartier och kröns av ett välvt skärmtak.

Längsidorna ramas in med förgårdsmark. Mot söder är förgården större och övergår till ett sammanhängande parkstråk som sammanbinder bebyggelsen med övriga kvarter. Här finns ursprungliga platser för mattpiskning. Till den omgivande utemiljön hör även betongtrappor med smäckra smidesräcken. Genombrott finns i fasaden genom överbyggda gångar.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Fönstersättning, fönstertyp och dimensioner
- Byggnadernas volym, placering och skala
- Takform
- Fasadmaterial och fasadgestaltning
- Entréernas gestaltning
- Förgårdar och anslutande grönstråk
- Överbyggda gångar
- Smidesräcken och ursp. trappor
- Parkstråket söder om bebyggelsen

Byggnadernas läge i området

Den södra fasaden med balkonger. Fasaden har en regelbunden uppbyggnad, präglad av repetitionens estetik.

Mot söder skapar burspråken en veckad fasad vilket möjliggör gott ljus insläpp. Till vänster syns port med omfattning i gult tegel och portdörr i trä.

Uppbruten fasad med överbyggd gång. Till höger syns ett panelklätt fasadparti. Sockeln har en grövre puts. Liggande mindre fönster på sockel.

Ladan 3 och 4

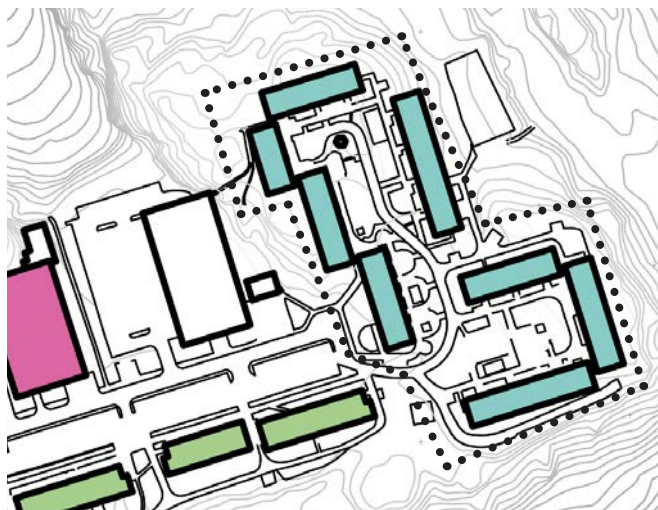
Flerbostadshusen utgörs av 8 likartade flerbostadshus, vinkel ställda kring halvöppna gårdsrum. Byggnaderna har trots den relativt stora skalan anpassats väl efter det kuperade omgivande landskapet.

Byggnaden har en relativt låg putsad sockel som tar upp höjdvariationer. Fasaderna är putsade i en ljusbeige eller ljusrosa kulör. Byggnaderna är försedda mestadels med kvadratiska enluftsfnöster med värdringslucka. Dessa tillsammans med balkonger ger fasaden en rytmisk uppbyggnad. Balkongfronterna är i korrugerad plåt med ett öppet parti med spjälror. Entréer är indragna i fasadliv och klädda med svart panel. Portdörrarna är sekundära. Byggnaderna är klädda med flacka motfallstak som avslutas med en sarg.

Gårdarna har i stora drag behållit sin ursprungliga struktur även om de idag har en mer sentida karaktär. Gårdarna är följer de terrasserade husen. Miljön kring byggnaderna har en naturlig prägel där stor hänsyn tagits till den befintliga vegetationen och topografin.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Fönstersättning, fönstertyp och dimensioner
- Volym, placering och skala
- Takform
- Fasadmaterial och fasadgestaltning
- Portar
- Balkonger och fronter
- Ursprunglig belysning
- Omgivande grönska med berg i dagen
- Kvarvarande strukturer av gårdsmiljön

Byggnadernas läge i området

Byggnadernas placering i förhållande tillvarandra och topografin skapar olika rumsligheter.

Bebyggelsen möter ett vidsträckt gångstråk, kantad av växtlighet som leder genom området och ansluter till angränsande bebyggelse

Diskreta indragna entréer som omges av omfattning i natursten. Till vänster syns ursp. belysning. Portdörrar är sentida.

Traktorn 1

Byggnaden utgörs av en robust rektagulär byggnadsvolym, ursprungligen avsedd som garage. Byggnaden är uppförd i två våningsplan och är placerad i anslutning till lokalgatan i områdets östra del. Byggnaden präglas av ett sammanhållet och återhållsamt uttryck.

Byggnaden har en grovputsad betongsockel i grå kulör som tar upp höjdvariationer. Fasaderna är grovputsade i en turkos kulör. Byggnaden har mestadels långsmala stående fönster i betongglas. Dessa har en regelbunden placering. Byggnaden har två garageportar mot söder. Byggnaden kläs av ett flackt sadeltak.

Till byggnaden ansluter grönska som karaktäriseras av böljande grönytor och äldre träd.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Fönstersättning
- Fönster i betongglas
- Byggnadens placering, volym och skala
- Fasadmateriäl
- Takform

Byggnadens läge i området

Byggnadens södra gavel. Den robusta volymen ger ett vilande uttryck. Sadeltaket är flackt.

Byggnaden möter grönska med äldre tallar.

Långsmala fönster med betongglas. Fasaden är grovputsad

Vedboden 1

Flerbostadshusen utgörs av 4 likartade byggnader som grupperats kring en gård. Byggnaderna har en tidstypisk prägel vilket framgår framförallt i takform, entréer, fönster, balkonger och den rationella fasadarkitekturen. Samtidigt uttrycks en strävan att skapa ett dynamiskt fasaduttryck i mötet mellan fasadmaterial och kulörer.

Byggnaden har en relativt sockel i betong med strukturmönster. Fasaderna är putsade i en ljusbeige gulgrå kulör. De olika putsade fälten bildar breda horisontella ränder som binder samman fönster- och balkongrader. Byggnaderna är försedda mestadels med rektangulära enlufts-fönster med värdringslucka med en regelbunden placering. Balkongerna är indragna med fronter i korrugerad plåt. Bakom balkongen är fasaden klädd i brun träpanel. Entréer är indragna i fasadliv och klädda med gult tegel. Byggnaderna är kröns av platta tak som avslutas med en sarg.

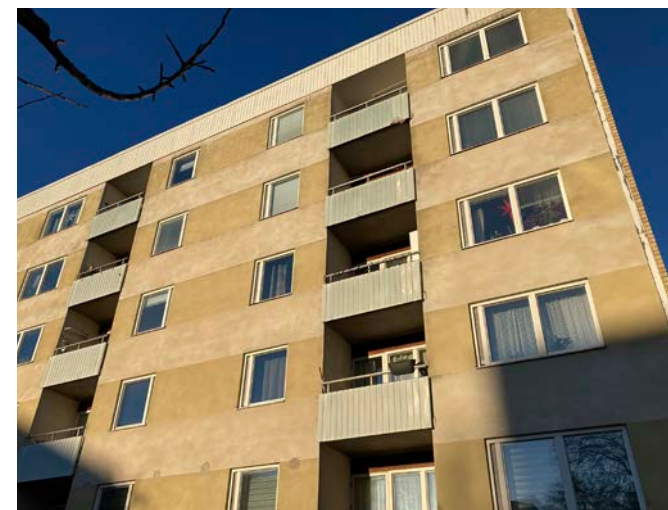
Gården har i stora drag behållit sin ursprungliga struktur. Den ramar in av ett kringgående gångstråk. De gröna ytorna är försedda med planteringar, träd, artificiella höjder och stenar vilket skapar en naturlig karaktär.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Fönstersättning, fönstertyp och dimensioner
- Volym, placering och skala
- Takform
- Fasadmateriel och fasadgestaltning
- Indragna entréer med tegel
- Balkonger och fronter
- Gårdsrum med naturlig prägel
- Kvarvarande strukturer av gårdsmiljön

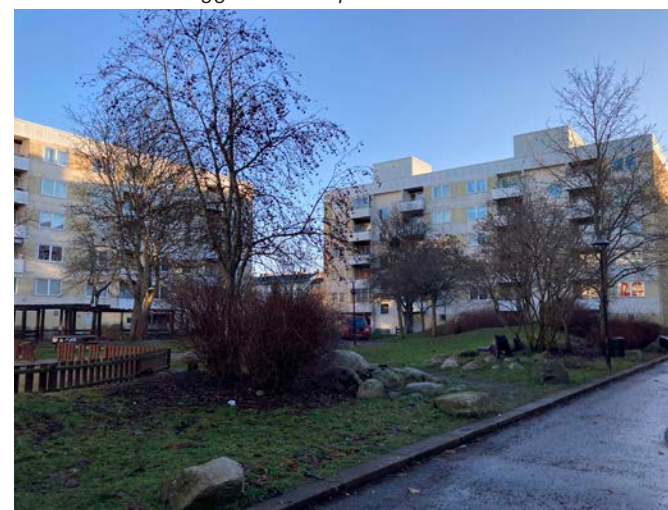
Byggnadernas läge i området

Fasaderna har en rytmisk uppbyggnad som bygger på repetition. Balkongerna har en tidstypisk utformning med den bakomvarande väggen klädd i panel.

Diskreta indragna entréer med väggar i tegel. De putsade fasaderna möter en sockel med strukturmönster.

Husen grupperas kring den gemensamma gården som har en naturlig prägel. Här finns yta för vistelse. De platta taken ger byggnaderna ett skulpturalt uttryck.

Vedboden 3

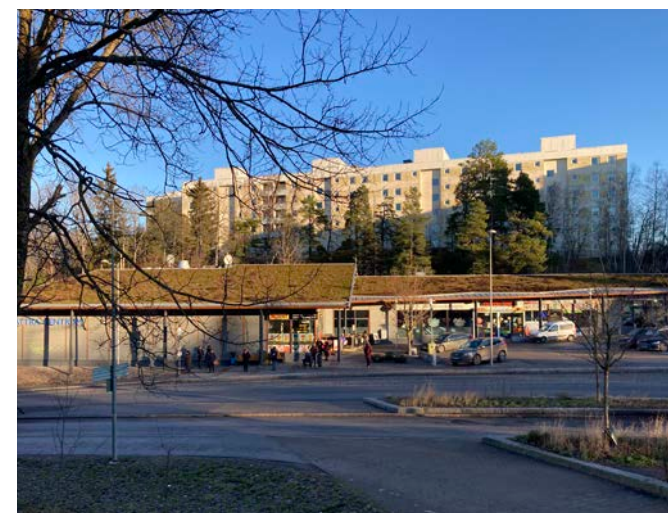
Ett mindre affärscentrum har anlagts intill lokalgatorna. Byggnadens östra långsida vilar mot en bergsvägg. I övrigt är platsen kring byggnaden relativt öppen.

Byggnaden utgörs av en lång asymmetrisk huskropp som med sin låga utstäckta volym underordnar sig landskapet och den övriga bebyggelsen. Byggnaden har en putsad sockel och fasader klädda i korrugerad plåt. Fönsterna består mestadels av stora skyltfönster med bågar i trä vilket står i kontrast mot fasadbeklädnaden. Byggnaden täcks av ett grönt tak vilket bidrar till att den på ett anonymt sätt smälter in i landskapet.

Marken kring byggnaden utgörs av hårdgjorda ytor och ansluter till en mindre torgbildning på den västra sidan av gatan.

Byggnadens läge i området

Byggnaden underordnar sig i landskapet med sin låga volym, fasadkulör och tak material.

Byggnaden utgörs av en lång asymmetrisk huskropp som uttrycker innanför varande funktion.

Fasader i korrugerad plåt möter putsad sockel och fönsterbågar i trä. Materialkombinationen påminner om miljonprogrammets materialpalett.

Magasinet 4-7

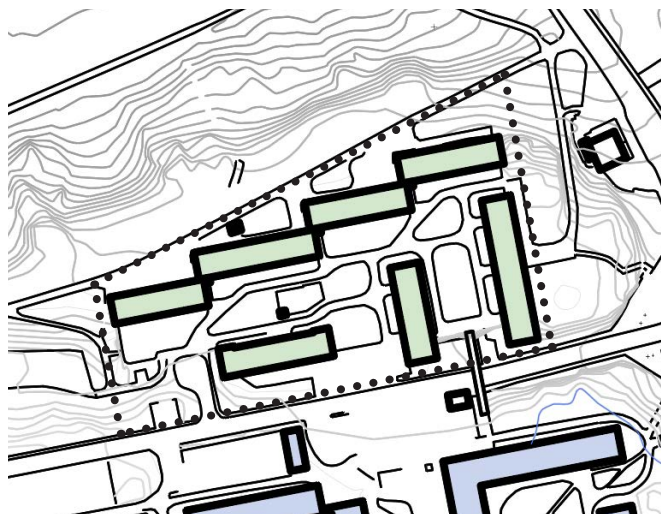
Byggnaderna består av 7 stycken parallellt ställda och förskjutna flerbostadshus placerade i olika riktningar. Byggnaderna har genomgått en ombyggnation och tilläggsisolering vilket medfört att samtliga ytskikt och kulörer är sekundära. Byggnaderna har dock behållit sin ursprungliga prägel avseende den rytmiska fasaduppbyggnaden med loftgångar och balkonger, fönstersättning och takform.

Byggnaderna är gestaltade i samspel med varandra. De har en sockel i betong med synliga strukturmönster. Sockeln tar upp nivåskillnader i terrängen. Fasaderna är putsade i ljusa kulörer. Det finns indragna partier i fasaden vilket skapar avbrott mot den annars repetitiva karaktären. Byggnaden har i huvudsak enluftsfönster i olika dimensioner placerade enskilt eller i grupper om två. Balkongerna är indragna i fasaden och loftgångar finns på flera av byggnaderna. Byggnaden kläs av ett plattak med sarg.

Innergården är plan med inramade planteringar och breda asfalterade ytor. Den plana ytan skapas delvis av stödmurar i betong som jämnar ut den sluttande terrängen i den östra delen.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Fönsternas dimensioner och placering
- Indragna balkonger
- Loftgångarnas placering
- Volym, placering och proportioner
- Gårdsmiljans plana utformning som stöds av betongmurar
- Takform med sarg
- Fasadens uppbyggnad
- Gårdsmark som omger husen i öst, norr och väst med naturlig karaktär
- Kantsten med frilagd ballast

Byggnadernas läge i området

Höga betongmurar i den västra delen bidrar till att plana ut innergården.

Parallellt ställd bebyggelse. De norra bostadshusen är sammanbyggda på rad men något förskjutna vilket skapar mer vinklar i gårdsmiljön.

Indragen fasadparti med entrédörr på det västligaste friliggande flerbostadshuset. Sockeln har vertikala spår. Äldre bevarad förgård som ramas in med tidstypisk kantsten.

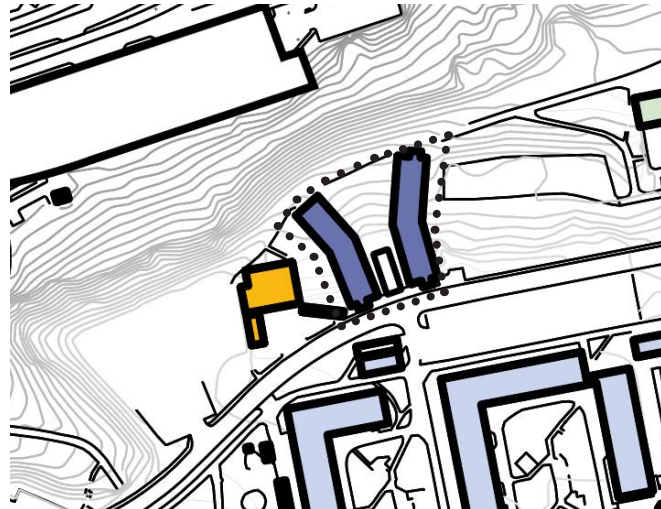

Magasinet 2 (flerbostadshus)

Byggnaderna utgörs av två parallellt ställda flerbostadshus. Huskropparna utgörs av svagt svängda kroppar, uppförda i sutteräng. Mellan byggnaderna skapas ett allmänt utrymme.

Husen har putsade väggar i en ljusbeige kulör. I kontrast till denna används brunrött som en accent i den bearbetade panelinkädda takutsprånget och i plåtinklädda fönsterkarmar och bågar. Byggnaderna fasader är veckade vilket skapar sammahållna burspråk som sträcker sig genom våningsplanen. På så vis ankyter byggnaden till husen på fastigheten Ladan 2. Övriga fönster utgörs av små rektangulära enlufts-fönster. Fasaduppbyggnaden präglas av en repetitiv karaktär. På långsidornas i anslutning till den allmänna ytan är entréerna förlagda. Dessa är placerade i fasadliv, omges av natursten och har entrédörrar i trä. Även sidoljusnen har bågar i trä. Entrén kläs av ett skärmtak.

Den allmänna ytan utgörs av en bred gång som leder upp till entréerna denna är belagd med betongplattor och ramas in av buskage.

Byggnadernas läge i området

Bebyggelsen sluter sig kring gårdar som öppnar upp mot söder.

Bebyggelsen möter ett vidsträckt gångstråk, kantad av växtlighet som leder genom området och ansluter till angränsande bebyggelse

Diskreta indragna entréer som omges av omfattning i natursten. Till vänster syns ursp. belysning. Portdörrar är sentida.

Magasinet 2 (panncentral)

Den gamla panncentralen har idag en annan funktion. Detta har påverkat byggnadens karaktär. Byggnaden är uppförd i suterräng i ett plan och sutterängvåning. Byggnaden utgörs av en enkel asymmetrisk volym med tillbyggnad som sträcker sig mot söder.

Byggnaden har en sockel i betong. Fasaderna är slammade i en ljus beige kulör. Mot söder har byggnaden stora fönster i marknivå, placerade i förband. Fönsterna är sentida. Mot norr har byggnaden mindre liggande rektangulära fönster även de placerade i förband. Byggnaden kläs av ett platt tak med en smal sarg. Från taket sträcker sig en hög plåtinklädd skorsten.

Byggnaden ligger i anslutning till lokalgatan. Gården utgörs av hårdbelagda ytor. I norr ansluter ett gångstråk som leder vidare öster ut genom området.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Mindre rektangulära fönsternas dimension och placering
- Volym, placering och proportioner
- Takform
- Skorsten
- Stödmurar i betong

Byggnadens läge i området

Den tidigare panncentralen möts av en plan asfalterad yta. I dess västra del finns en mindre tillbyggnad.

Den södra fasaden har byggts om och anpassats efter ändrad användning.

Byggnaden är uppförd i suterräng. Stödmurar bidrar till att jämna ut marken. I väster angränsar ett promenadstråk.

Mangården 1, 2, Lidret 1-3

Bebyggelsen utgörs av ett sammanhållna flerbostadshus i utredningsområdets sydvästra del. Byggnaderna utgörs av långa svängda hus och lägre i formade friliggande hus. Byggnaderna har ett postmodernuttryck vilket framgår i bland annat fasadmateriale, gesimser, pelare, färgsättning och de uppbrutna volymerna men även i gårdsmiljön med tillhörande nyttobyggnader.

Byggnaderna har putsade betongssocklar som tar upp höjdvariationer i terrängen. Fasaderna är klädda i gult tegel. Mönstermurning förekommer i form av horisontella linjer. Även partier med betongelement förekommer.

Byggnaden ligger i anslutning till lokalgatan. Gården utgörs av hårdbelagda ytor. I norr ansluter ett gångstråk som leder vidare öster ut genom området. Byggnaderna har en regelbunden fönstersättning med fönster bestående i huvudsak av enluftsfönster med eller utan vädringslucka. Entréer har en bearbetad gestaltning med stark prägel av tidens anda. Portdörrar är i blå kulör med glaspartier och omges av pelare. Byggnaderna har generösa balkonger. Byggnaderna kläs av flacka sadeltak.

Emellan bebyggelsen skapas rymliga gårdsrum. Dessa har till stor del en naturlig prägel med besparad vegetation och höjder. I gårdsmiljön finns en del konst. I miljön finns även nyttobyggnader och garage utplacerade.

ÖVERGRIPANDE KARAKTÄRSDRAG

- Fönsternas dimension och placering
- Byggnadernas volym, placering och proportioner
- Takform
- Konst i gårdsmiljön
- Fasadmateriale och färgsättning
- Entréernas gestaltning
- Balkonger
- Gårdsmiljöns utformning
- Nyttobyggnader och konst
- Gesim

Byggnadernas läge i området

De långa flerbostadshusen är uppförda suterräng. Trappa med tidstypisk gestaltning leder upp till gården.

Indragen entré. Ovan portdörren finns en putsad yta. Det indragna partier stöds av pelare.

Gård med panelklädda nyttobyggnader i blå kulör. På gårdarna finns vistelseytor, lekplatser och konst.

Brygghuset 1, 2, Hönshuset 1, mfl.

Bebyggelsen ingår i ett större område som ligger i utbredningsområdets södra del. Bebyggelsen utgörs av ett sentida tillägg i miljön och har placerats i det sluttande och mer flacka landskapet.

Bebyggelsen har en samtida karaktär och skiljer i gestaltningen mellan de olika kvarteren avseende fasadmaterial, takform, kulör, gestaltning, skala och proportioner.

Bebyggelsen utgörs av "Boklok" radhus, flerbostadshus och tre förskolebyggnader. Flerbostadshusen har putsade fasader i olika kulörer. Förskolebyggnaderna och radhusbebyggelsen har panelklädda fasader och utgörs av mer småskaliga volymer. Taken varierar mellan sadeltak och flacka tak.

Till de olika kvarteren hör mindre grönytor främst i form av förgårdsmark. I övrigt utgörs miljön mellan främst av asfalterade ytor och parkeringar. Ytorna är öppna och har en anonym karaktär.

Byggnadernas läge i området

Radhus med panelklädda väggar i röd respektive svartkulör. Byggnaderna har karaktären av villabebyggelse. Byggnaderna är placerade intill gaturummet.

Flerbostadshus på fastigheten Mangelboden 1. Bebyggelsen har putsade fasader i en ljusgrön och gråvit kulör. Bebyggelsen har flacka plåtklädda sadeltak med takkupor.

Förskolan Visättravallen består av en låg asymmetrisk byggnadskropp med ett flackt tak. De gråa fasaderna står i kontrast till fönsterbågarna i färgglada kulörer.

Visättravallen 2

Sportcentret ligger beläget i områdets sydöstra ände. Till bebyggelsen hör sportcentrets huvudbyggnad och en rundbågehall. Byggnadernas gestaltning betonas av dess funktion. Byggnaderna har en gles placering och omges av ytor för utövning av diverse sportaktiviteter.

Huvudbyggnaden utgörs av en asymmetrisk volym i ett plan. Byggnaden har en hög sockel i betong och fasaderna är klädda i korrugerad plåt i röd och rosa kulör. Sporthallen har få fönster vilket ger den anonym karaktär. Några av dem finns i anslutning till huvudentrén i byggnadens nordöstra hörn. Entrén markeras med ett stort skärmtak och är placerad i anslutning till en vändplan. Byggnaden kläs av ett flackt sadeltak.

Miljön kring byggnaderna är relativt storskalig och öppen. Ytor för sportaktiviteter avlöser varandra. Ytorna är främst asfalterade och grusade. Gröna ytor förkommer. Miljön mellan byggnaderna har ett aningen ödsligt uttryck.

Byggnadernas läge i området

Sportcentrets västra gavel med huvudentré. Byggnaden har en anonym karaktär.

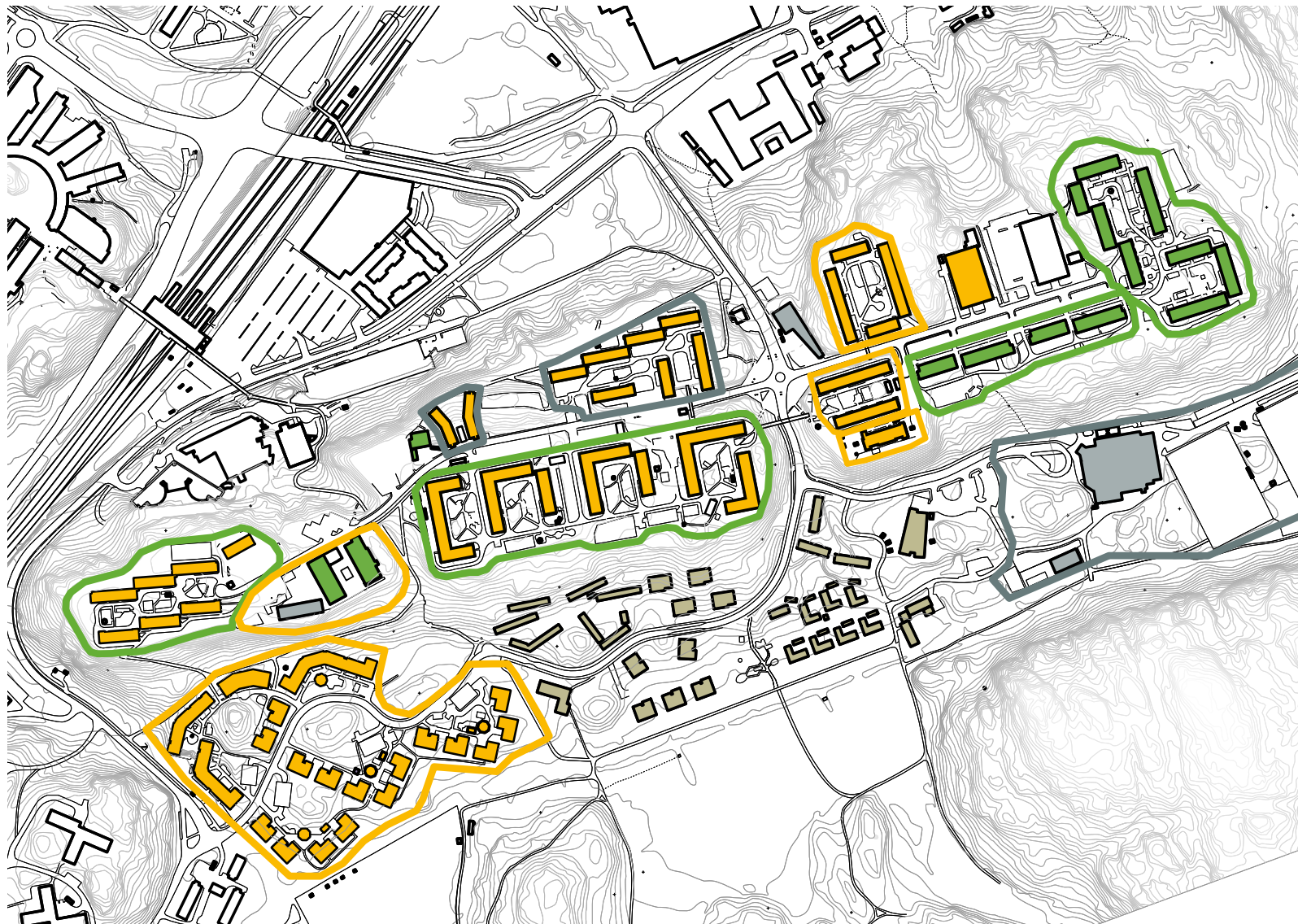
Ytorna mellan byggnaderna är mestadels asfalterad och grusad. Ytan ger ett ödsligt intryck.

Storskaliga ytor ansluter till byggnaderna med utrymme för att utöva diverse sportaktiviteter.

Kulturhistorisk värdering

KULTURHISTORISKT VÄRDE

Inom Visättra har både byggnader och miljöer värderats. Det innebär att en gårdsmiljö och dess byggnader kan ha olika högt kulturhistoriskt värde.

Värderingarna utgår från hur karaktäristiska, representativa och välbevarade byggnaderna samt miljöerna är.

De byggnader som markerats som *Ej bedömd* är så moderna att deras kulturhistoriska värde inte kan bedömas i nuläget.

- Värdefull byggnad
- Karaktärsskapande byggnad
- Utan större kulturhistoriskt värde
- Ej bedömd

The image shows the exterior of a brick building with a central entrance. The entrance is sheltered by a dark wooden overhang. The door is made of light-colored wood with glass panels. To the left of the door is a window with a dark frame. The brickwork is a reddish-brown color. The ground in front of the entrance is paved with large, light-colored tiles. The overall scene is brightly lit, suggesting a sunny day.

MÖJLIGHETERNAS RUM

I DETTA KAPITEL BESKRIVS MÖJLIGHETER ATT:

- FÖRVALTA, FÖRSTÄRKA, UTVECKLA

Möjligheternas rum

De historiska spåren, platsernas berättelser och de karaktärsdrag som vi idag upplever i stadsmiljön bidrar till att skapa det sammantagna kulturhistoriska värdet. Genom att identifiera värdena och deras olika möjligheter att förvaltas, förstärkas och utvecklas kan strategier för transformation genereras. När kulturvärdena ses som en resurs kan de bli en positiv del i utvecklingen av såväl byggnader som områden.

MÖJLIGHETERNAS RUM

De förslag som ges på vilka delar som bör förvaltas, förstärkas och utvecklas utgår från den historiska kontexten samt det aktuella dagsläget när analysen skrivs. Förvanskning kan uppstå som resultat av både enskilda och kumulativa åtgärder. Det är därför viktigt att i en förändringsprocess analysera effekten av ett förslags enskilda och sammantagna effekter. En god regel är dock att så långt som möjligt försöka respektera ursprungliga och befintliga karaktärsdrag samt att försöka lyfta berättelserna som bygger upp det kulturhistoriska värdet.

All bebyggelse har ett kulturhistoriskt värde, men alla värden har inte samma tyngd. Ett kulturhistoriskt värde utesluter därmed inte att förändringar kan ske, men förändringarna kan ha mer eller mindre inverkan beroende på förutsättningarna på den specifika platsen.

FÖRVALTA

Förvaltning innebär inte något förbud mot förändring, all bebyggelse som inte är museal måste kunna tillåtas att utvecklas. Däremot innebär förvaltning att de utpekade delarna idag berättar en stark berättelse. Förändringar bör ske med försiktighet för att inte förlora berättelsen och karaktärsdragen.

FÖRSTÄRKA

Karaktärsdrag och berättelser som har varit viktiga för områdets framväxt kan vara dolda eller otydliga. För att förstärka den historiska väven kan olika berättelser behöva lyftas.

Förstärkning av ett karaktärsdrag eller en berättelse kan ske på olika sätt, t.ex. genom aktivering av tidigare aktiva platser eller genom att tillgängliggöra berättelserna och historien genom appar.

UTVECKLA

Om tidigare karaktärsdrag och berättelser helt har gått förlorade, eller om tidigare tillägg är så dominerande att viktiga karaktärsdrag och berättelser inte går att urskilja kan platsen behöva utvecklas. Utvecklingen innebär generellt mer genomgripande förändringar än en åtgärd som är förstärkande. T.ex. kan ändringar av vägstrukturer ses som utveckling.

All stadsbebyggelse utvecklas kontinuerligt, bl.a. genom tillkommande volymer. Addering av volymer kan ske i linje med tidigare, historiska, tillägg och har då möjlighet att bli en naturlig del i stadsmiljöns utveckling. Den typen av tillkommande volymer kan stärka de kulturhistoriska värdena.

Varsamhet och förvanskning

Enligt Plan- och bygglagen (PBL) ska alla byggnader hanteras varsamt vid ändring. Byggnader samt bebyggelseområden som är särskilt värdefulla får inte förvanskas.

PBL 8 kap 13 och 17 §§

Varsamhet avser respekt för en byggnads karaktärsdrag, t.ex. dess proportioner, form, volym, material och kulör.

Boverkets Byggregler (BBR) 1:2211

Förvanskning är inte definierat som begrepp i någon lagtext, föreskrifter eller allmänna råd. Däremot finns en del rättsfall som ger vägledning om vad förvanskning innebär. Generellt kan man säga att förvanskning kan inträffa om väsentliga egenskaper går helt förlorade eller om en byggnads eller områdes genuina karaktär inte bibehålls. Förvanskningsförbudet innebär inte något förbud mot förändring.

Boverkets Kunskapsbank

Museal miljö avser byggnad eller del av byggnad med så stora kulturhistoriska värden att byggnaden i sig själv kan anses vara ett utställningsföremål.

Boverkets Byggregler (BBR) 5:821

Förvalta, förstärka, utveckla

FÖRVALTA

- De gröna ridåerna är karaktäristiska inte bara för Visättra utan för alla miljonprogramsområden. Ny bebyggelse bör placeras på sådant sätt att grönridåer även fortsättningsvis får skilja bebyggelsen åt. Det innebär inte att grönstråken behöver vara lika omfattande som de är idag, primärt innebär det istället att gröna skärmar även i fortsättningen bör skilja olika bebyggelsemiljöer åt.
- Mellan Visättra och Grantorp finns viktiga visuella kopplingar. För att inte kapa kopplingen mellan områdena bör siktlinjerna hanteras med omsorg på så sätt att det från vissa punkter även i fortsättningen bör vara möjligt att ha en visuell koppling mellan de båda områdena. Det innebär inte att höga hus på något sätt är uteslutna, utan det betyder att det i vissa punkter fortfarande finns visuella kopplingar mellan områdena. Risken är annars att läsbarheten av områdenas framväxt och kopplingen mellan dem går förlorad vilket har en negativ påverkan på kulturvärdena på platsen.
- Den ursprungliga bebyggelsen från 1960- och 70-talet har planerats med hänsyn till området topografi. Inom flera av gårdsrummen, samt i mötet mellan bebyggelse och grönstruktur, kan detta upplevas. Förhållandet mellan topografi och bebyggelse bör förvaltas som en kvalitet, både för den befintliga bebyggelsen och då eventuellt ny bebyggelse planeras.

FÖRSTÄRKA

- Enskilda bebyggelseområden är i behov av upprustning. Att renovera dem varsamt innebär att områdets ursprungliga karaktär förstärks vilket är en förutsättning för att även i framtiden kunna utläsa områdets olika årsringar.
- Likt många andra områden från samma tid är Visättra förlagd på en höjdrygg och bebyggelsen har liknande höjd. Det innebär att bebyggelsen sammantaget kan uppfattas som ett kluster inom en grönstruktur. Eventuell ny bebyggelse kan förstärka intrycket av ett kluster om den nya bebyggelsen inte utförs som solitärer utan istället inordnar sig i de höjdförhållanden som finns i Visättra idag.

UTVECKLA

- Idag utgör bebyggelsen i Visättra tydliga årsringar som visar olika ideal för bostadsbyggnaden från 1960-talet och framåt. Tillkommande bebyggelse bör följa principen att den speglar sin egen samtid och utgör en egen årsring. Samtidigt är det positivt om nytillkommande bebyggelse hämtar inspiration från de positiva karaktärsdrag som finns inom Visättra.
- Eftersom tillägg inom Visättra har skett både som infill och i block utanför den första bebyggelsen kan ny bebyggelse placeras både som infill och block utanför befintlig bebyggelse. Väsentligt att tänka på med infill är att värna de gårdsrum som har bedömts vara värdefulla gårdsmiljöer.

Källor

LAGRUM

Plan- och bygglagen (2010:900), PBL

Miljöbalken (1998:808), MB

Byggnads- och Brandstadgan för rikets städer (1874)

ARKIV

Lantmäteriet historiska kartor

- Lantmäteristyrelsen arkiv

- Rikets allmänna kartverks arkiv

Stadsbyggnadkontoret - Huddinge kommun

TRYCKTA

Att bygga ett land, Red. Cleas Caldenby, Byggforskningsrådet, 1998

Cecilia Björk, Laila Reppen, Så byggdes staden, Svensk byggtjänst, 2000

Johansson, Ingemar, 1944-. - Stor-Stockholms bebyggelsehistoria : markpolitik, planering och

byggande under sju sekler / Ingemar Johansson.. - 1987. - ISBN: 9178440882

BILDKÄLLOR

Stockholms länsmuseum

White (bilder utan källhänvisning)

DIGITALA KÄLLOR

Boverkets checklista

<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/kulturvarden/>

[kulturvarden-i-teori-och-praktik/metoder-att-tydliggora-kulturvarden/checklista-karaktarsdrag/](https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/kulturvarden-i-teori-och-praktik/metoder-att-tydliggora-kulturvarden/checklista-karaktarsdrag/)

Karta riksintressen:

<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/riksintressen/kartor/>

Fornsök:

<https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/1baf8a6a-0f38-4400-b687-268e135ae2e1>

Lantmäteriets historiska kartor

[https://historiskakartor.lantmateriet.se/historiskakartor/searchresult.html?archive=GEO-
IN&firstMatchToReturnLMS=1&firstMatchToReturnREG=1&firstMatchToReturn-](https://historiskakartor.lantmateriet.se/historiskakartor/searchresult.html?archive=GEO-IN&firstMatchToReturnLMS=1&firstMatchToReturnREG=1&firstMatchToReturn-)

RAK=1&yMin=6568275&xMin=668178&yMax=6569275&xMax=669178

Kartbild.com

s. 8: Underlag till illustrationerna hämtade från Kartbild.com

Huddinges kommuns historieblogg

<http://backspegeln.huddinge.se/visattra-da-och-nu/>

<https://stockholmskallan.stockholm.se/post/31573>

TIDIGARE UTREDNINGAR

Kulturmiljöanalys Flemingsbergsdalen (2020) White arkitekter AB

Reviderad kulturmiljöutredning (2003) Huddinge kommun

Huddinge kulturmiljöprogram (2019) Huddinge kommun

white